

СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРДІҢ РӨЛІ

Жұмажан Амина Азаматқызы

aminazhumazhan9@gmail.com

Шетел тілдері және мәдениетаралық байланыс білім бағдарламасының 2 курс магистранты
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, PhD, қауымдастырылған профессор - Аширханова Қ.М.

Шетел тілі сабағында оқытудың интерактивті әдістері студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруге, шетел тілін үйренуге деген ынтасын арттыру мен нәтижесінде білім сапасын арттыру болып табылады. Бүгінгі таңда оқытушылардың көпшілігі шет тілін оқытуда оқытушылардың интерактивті әрекеттестігіне бет бұрмайтынын атап өтуге болады. Көп жағдайда сабақ дәстүрлі әдіс бойынша жүргізіледі, мұнда оқытушының өзі басым рөл атқарып, студенттер білім беру процесінің пассивті қатысушылары екендігі мәлім. Қазіргі уақытта отандық және шетелдік әдістеме ғылымында шетел тілдерін оқыту мәселелерінің біртұтас жиынтығы зерттелуде:

- шетел тілдерін оқыту әдістемесінің ғылыми теориялық негізін жасау (И.Л.Бим, Е.И.Пассов, Н.И.Гез, М.В.Ляховицкий, Г.В.Рогова, Л.С.Андреевская - Левенстерн, И. В. Комков, Л. В. Щерба және т.б.);

- шетел тілдерін оқытудың мазмұнын іріктеу (Н.Д. Гальскова, А.Ю.Горчев, З.Э.Никитенко, Т.В.Маркова, И.С.Якиманская және т.б.);

- сөйлеу жүйесін дамыту (Р.Д.Брехт, Д.Е.Дивидсон, Р.В.Гинсберг, И.Н.Верещагина, И.В.Рахманов, Б.А.Бенедиктов және т.б.);

–ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып білім беру, оқыту үдерістерін жетілдіру, студенттердің білімдерін, дағдыларын қалыптастыру мәселелері Н.Ф.Талызина, М.Ә.Құдайқұлов, Н.В. Кузьмина және т.б.;

- шет елдерде шетел тілдерін оқыту әдістемесі (Д.Б.Кэрролл, Б.А. Лapidус, Д.Обрехт, Д.Одлер, Е.Г.Полупанова және т.б.) зерттеу жұмысының әдіснамалық негізін құрады.

Интерактивті әдіс арқылы шет тілін оқыту мәселесін жан- жақты зерттелгенін отандық және шетелдік ғалымдар еңбектерінен көруге болады. Сонымен қатар интерактивті әдісті оқытуда психологиялық, педагогикалық және әдістемелік тұрғыдан ерекшеліктерін ескере отырып, оқу түрлерін ажыратып көрсеткен (З.И. Клычникова, Р.К.Миньяр-Белоручев, Г.В. Рогова, С.К.Фоломкина, С.Ф.Шатилов); оқудың грамматикалық (Е.В.Виноградова, Т.М. Никитина, М.А. Иванова т.б.) әрі лексикалық (Курина Л.П.), тұрғыдан әртүрлі тілдік моделдері мен әдістемелер әзірленген.

Шетел тілінен білім берудің мақсаты – студенттердің коммуникативтік мәдениеттілігін және шетел тілін практика жүзінде меңгеру шеберлігін дамыту саналады. Оқытушының мақсаты – білім алушылардың оқылым және сөйлеу дағдыларын дамыту, қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру, ағылшын тілін меңгеріп, сөйлеуіне жағдай жасау.

Сонымен қатар ағылшын тілінің грамматикасын оқытуда интерактивті әдістердің әртүрлі берілу тәсілдері салыстырылып, жеке алынып қарастырылмаған.

Осы себепті қазіргі таңда шетел тілдерін оқыту әдістемесінде студенттердің бір-бірімен, оқытушымен және оқу ортасымен өзара әрекеттесу идеясына негізделген оқу үдерісіндегі интерактивті өзара әрекеттестік, әдіс-тәсілдерге көбірек көңіл бөлінуде.

Сонымен қатар психолінгвистикада ақпаратты ұғыну және қабылдау үрдістерін жете зерделеген Л.С.Выготский, А.А.Брудный, Т.М.Дридзе, И.А.Зимняя, А.А. Леонтьев сияқты ғалымдарды атап айтуға болады.

Көптеген ғылыми жұмыстар (Е.П.Дупленко, С.В.Кирсанова) грамматиканы оқытудың мағыналық интерпретация мәселесіне; оқуға үйретудің негізгі бірлігін анықтауға тырысқан (А.Н.Евсикова); әдеби және елтану еңбектерін оқуда коммуникативті, мәдени-елтанушылық құзыреттілігін қалыптастыру әдістемесін зерттеген (И.Б.Смирнов, Т.А.Третьякова); шетел тілін әртүрлі кезеңде оқуды үйрету (И.Л.Андреева, Т.Н.Протасова, Э.Г. Тен). Жоғарыда аталған ғалымдардан басқа оқуға үйрету мәселесіне лексикалық және грамматикалық формаларды айқындау негізінде дәстүрлі түрде ақпарат алу көзқарасы тарапынан қарастырылған.

Ағылшын тілі пәні басқа да жалпы білім беретін пәндер секілді тәрбиелік, білімділік, дамытушылық басқа да маңызды мақсат міндеттерді атқарады. Білім алушыларға ағылшын тілінде оқуды, жазуды, сөйлеуді, бір тілден екінші тілге тәржіма жасауды үйреткенде, біз оларға өзге халықтың мәдениетіне, өркениетіне жол ашамыз, яғни басқа тілде сөйлейтін халықтармен мәдениетаралық қарым қатынас жасауға зор мүмкіндік туады [1].

Педагогикалық іс-әрекет тәрбие мақсатының анықтығын мен нақты міндеттерді дұрыс түсінуді талап етеді, өйткені оның шешімі тұлғаны қалыптастыру процесінде оң нәтижеге бергені жөн. Бұл оқытушының жеке тұлғаға жағымды мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік беретін дәлелді тәжірибелерді басшылыққа алғаны абзал. Мұндай әдістемелерді жүйелеу кезінде педагогикалық әдіс жасалады.

Әдіс – тәжірибелік және тәрбиелік міндеттерді жүзеге асыруға бағытталған адамның мінез-құлық саласына әсер ету тәсілдерінің жүйесі. Қабылдау – саналы, жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру процесінде білім беру әдістері мен технологияларын қолданудың практикалық механизмі.

Педагогикалық әдіс оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың негізгі принципін оның барлық қатысушыларының өзара әрекеті ретінде көрсетеді. Осы принцип бойынша тәрбие мен оқыту әдістерін түсіндірмелі-репродуктивті, проблемалық-ситуациялық, интерактивті, тұлғалық-бағдарлы, бинарлық, әлеуметтік мінез-құлық түрлерін қалыптастыру.

Әдістер классификациясы оқытушының іс-әрекетінің жалпы бағытын анықтайды, іс жүзінде педагогикалық әдістемелер түрінде келесідей жүзеге асырылады: бағалау арқылы жағымды мотивация, коммуникативті жаттығулар элементтері бар іскерлік ойын, студенттердің презентациялары, проблемалық жағдаят туғызу және басқа да көптеген педагогикалық жаңалықтар [2].

Әдіс әрқашан теориялық негізделеді және тексеріледі. Қабылдау икемді және педагогикалық міндеттерді практикалық шешуге бағытталған.

Бұл өзара әрекеттесу ерекшеліктері келесідей:

- білім беру субъектілерінің бір семантикалық кеңістікте болуы;
- шешілетін мәселенің проблемалық өрісіне бірігіп ену, яғни біртұтас шығармашылық кеңістікке қосу;
- мәселені шешуді жүзеге асырудың құралдары мен әдістерін таңдаудағы жүйелілік;
- проблемаларды шешуді қабылдау және жүзеге асырумен бірге жүретін консонантты сезімдерді бастан кешіретін жақын эмоционалдық күйге бірлескен кіру.

Интерактивті оқытудың мәні – оқыту үдерісі студенттердің барлығы дерлік оқу процесіне қатысатындай етіп ұйымдастырылады, олардың түсіну мен ой елегінен өткізуге, білгенін және ойлағанын көрсетуге мүмкіндік алады. Оқушылардың оқу, оқу материалын меңгеру процесіндегі бірлескен іс-әрекеті әркімнің өзіндік ерекше жеке үлес қосуын, білім алмасудың, идеялар мен нәрселерді жасау тәсілдері. Оның үстіне бұл жаңа білім алуға ғана емес, сонымен бірге танымдық белсенділіктің өзін дамытып, оны ынтымақтастық пен ынтымақтастықтың жоғары формаларына көшіруге мүмкіндік беретін мейірімділік пен өзара қолдау атмосферасында болады. Интерактивті формаларды пайдалану кезінде оқытушының ролі өзгереді. күрт орталық болуды тоқтатады, ол тек процесті реттейді және оны жалпы ұйымдастырумен айналысады, қажетті тапсырмаларды алдын ала дайындайды және топтарда талқылау үшін сұрақтарды немесе тақырыптарды құрастырады, кеңестер береді, жоспардың орындалу уақыты мен тәртібін бақылайды .

Психологтар тәрбиелік қарым-қатынас жағдайында қабылдаудың дәлдігі жоғарылайтынын, есте сақтау жұмысының тиімділігі жоғарылайтынын, зейін, оны тарата білу; бақылаулық қабылдау; серіктестің қызметін талдау, оның мотивтерін, мақсаттарын көре білу адамның тұрақтылық сияқты интеллектуалдық және эмоционалдық қасиеттері қарқынды түрде дамитынын анықтады.

Дәстүрлі әдістермен салыстырғанда студенттер білім мен дағдыны студенттен дайын түрде алу арқылы емес, белсенді оқыту процесінде, яғни өзіндік іс-әрекеті арқылы меңгереді [3].

Сонымен, белсенді оқыту процесінде оқытушы студенттердің өз бетінше меңгертін, «ашатын» және соның нәтижесінде білімді құрастыратын жағдай жасауы керек. Белсенді оқыту стратегиясында қол жеткізілген мақсаттар туралы әңгімені нақтылауға қазіргі кезде педагогикалық қоғамдастықта қызу талқыланып жатқан Б.Блумның когнитивтік мақсаттар таксономиясын қолданайық. Б. Блум таксономиясы әзірлегенін ұстанатын болсақ, онда білім бұл иерархияның бірінші, ең қарапайым деңгейі ғана. Содан кейін тағы бес мақсат деңгейі бар, олардың алғашқы үшеуі (білу, түсіну, қолдану) төменгі дәрежедегі мақсаттар, ал келесі үшеуі (анализ, синтез, салыстыру) ең жоғары дәреже болып табылады.

Б.Блум бойынша когнитивтік қатынастың жүйелеушісін келесідей көрсетуге болады:

1. Білімдер: фактілерді, қабылданған терминологияны, критерийлерді, әдіснамалық принциптер мен теорияларды қамтитын арнайы ақпаратты тану, жаңғырту қабілеті.

2. Түсіну: кез келген хабардың мағынасын сөзбе-сөз түсіне білу.

Б.Блум түсіну режимінің үш түрін бөліп көрсетті:

- аударма – берілген материалды қабылдау және оны басқа формаға (басқа сөздер, графика және т.б.) беру;

- интерпретация – идеяларды жаңа конфигурацияға қайта құру;

- экстраполяция – бұрын алынған ақпарат негізінде бағалау және болжау.

3. Қолдану: бұрын қабылдаған принциптерді немесе процестерді жаңа жағдайға бұйырмастан қабылдау және қолдану қабілеті. Мысалы, белгілі бір әлеуметтік мәселелерге әлеуметтік-ғылыми жалпылауларды қолдану немесе жаратылыстану-ғылыми немесе математикалық практикалық жағдайларға арналған принциптер.

4.Талдау: материалды жеке құрамдас бөліктерге бөлу, олардың байланысын орнату және оларды ұйымдастыру моделін түсіну. Мысалы, айтылмаған болжамдарды тану, себеп-салдар байланыстарын анықтау, өнер туындысындағы формалар мен әдістерді тану.

5. Синтез: Бөлшектерді немесе элементтерді жаңа бүтінге біріктірудің шығармашылық процесі. Бұл гипотезаларды тексеру жолдарын ұсынатын және әлеуметтік салада қолданылатын теориялар тұжырымдайтын жағдаяттарға эссе жазу.

6. Бағалау: идеялар, шешімдер, әдістер және т.б. туралы құнды пайымдаулар жасау процесі. Бұл бағалаулар сандық немесе сапалық болуы мүмкін, бірақ олар критерийлерді немесе стандарттарды пайдалануға негізделуі керек, мысалы, тиісті емдеу әдісін бағалауды немесе берілген пәндегі стандарттарға негізделген өнімділікті бағалауды қамтиды [4].

1-сурет. Блум Таксономиясы

Ал содан кейін дәстүрлі білім беруде қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдіс-тәсілдер оқу-тәрбие үрдісіндегі мақсаттың алғашқы үш деңгейіне жетуге мүмкіндік береді.

Мысал ретінде оқулықтың кез келген параграфының соңында орналасқан тапсырмаларды қарастырайық. Көп жағдайда оларды жүзеге асыру үшін оның мазмұнын қарапайым қайта шығару жеткілікті. Студенттен білімді түсінуді және қолдануды талап ететін тапсырмалар (мақсаттардың екінші және үшінші деңгейі), әдетте, қандай да бір белгімен белгіленеді және оқытушы оны үнемі қолдана бермейді.

«Интерактивті оқыту әдістері» түсінігін толық ашу үшін дәстүрлі оқыту мен белсенді оқытуды салыстыру қажет. Жоғары оқу орны сабақта ағылшын грамматикасын оқыту үдерісін сипаттай отырып, біз қатысушылардың қарым-қатынасы мен ынтымақтастығына бағытталған «интерактивті оқыту» ұғымын қарастырдық. «Интерактивті оқыту – бұл студенттердің бірлескен іс-әрекеті түрінде жүзеге асырылатын оқыту тәсілі: оқу процесінің барлық қатысушылары бір-бірімен өзара әрекеттесіп, ақпарат алмасады, мәселелерді бірлесіп шешеді, жағдаяттарды имитациялайды, қатысушылардың іс-әрекетін және өзінің мінез-құлқын бағалайды, мәселелерді шешу үшін іскерлік ынтымақтастықтың шынайы атмосферасына ену» [5]. Интерактивті оқытудың, әрине, дәстүрлі оқытудан айырмашылығы бар, өйткені шетел тілін оқытудың интерактивті әдістерін қолдану кезінде оқытушы өз өкілеттіктерінің бір бөлігін студенттерге береді. Сонымен, студенттер тәжірибеге негізделген жаңа ақпаратты түсіну арқылы білімдерін бекітуге келеді. Зерттеуші Ю.Гавронская «Интерактивті оқыту» және «интерактивтілік» ұғымдарын қарастыра отырып, ағылшын тіліндегі «to interact» сөзінің аудармасына назар аударып, бір қарағанда «интерактивті өзара әрекеттесу» ұғымының пайда болып жатқан тавтологиясына тоқталады. Алайда автор бұл ұғымдар қазақ тілінде бекітілген бір түбірлі сөздердің семантикалық мағынасы арқылы шешілетінін атап көрсетеді: «интер» (арасында) және «белсенділік» (күшейтілген белсенділік), бұл қажетсіз қайталаулар болмайтынын сенімді болуға ықпалы зор. Зерттеуші «интерактивті оқыту» түсінігін «қарым-қатынасқа түскен оқыту» деп қарастырады, бұл оқытушылардың жеке қасиеттерін дамытуға бағытталған оқытудың бұл түрінде топтық өзара әрекеттестік маңызды рөл атқаратынын дәлелдеуге көмектеседі [6].

Осы орайда И.В.Комарова жеткіншектердің интерактивті тәрбиелік өзара әрекетін зерттей отырып, бұл ұғымды «таным процесінің диалогтық формаларының сипаттамаларының» бірі ретінде қарастыруға болатынын және өзара әрекеттестік «тәрбие процесінің негізгі буыны және оқыту – өзара әрекеттесуді бақылау» деп санайды [7]. Зерттеуші «интерактивті оқыту» тіркесі ағылшын тіліндегі «interactive learning» деген сөзден шыққанын атап көрсеткен. Мақала авторының орыс тіліндегі «interactivity» сөзінің шығу тегі ретінде ағылшын тіліндегі «interactive» сөзін ғана емес, сонымен қатар бұл ұғымның атасы ретінде латынның «interactive» сөзін де көрсеткені де назар аударарлық. Оқытудың интерактивті түрінің әлеуметтік-психологиялық сипатын айта отырып, ғалым И.В.Комарова бұл ұғым ресейлік педагогикалық әдебиеттерде жеткілікті түрде сипатталмаған деп тұжырымдаған, бұл шетелдік әдістемеді «интерактивті оқыту» түсінігі қарастырылып, кеңінен қолданылады деген қорытынды жасауға көмектеседі. Интерактивті оқыту әдістерінің маңыздылығын және оларды шетелде қолдану тәжірибесін айта отырып, олардың тиімділігіне көз жеткізуге болады: интерактивті оқыту әдістері алынған білімді тікелей қолдануға, бүкіл сыныпты оқу процесіне қосуға және оның қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. пәнді оқу. Сонымен қатар, интерактивті оқыту «ерекше» ойлау, жағдаяттарды әртүрлі қырынан қарастыру және есептерді шешуде шығармашылықпен қарау қабілетінің қалыптасуына ықпал етеді. Сонымен, интерактивті оқыту студенттерге «тұлғааралық қақтығыстарды реттеуге, олардың кешендері мен кедергілерін жеңуге және, әрине, оқу үдерісінен ләззат алуға» көмектеседі деп айта аламыз.

Әртүрлі ғалымдардың, соның ішінде Д.А.Махотин мен Н.А.Виноградованың зерттеулеріне сілтеме жасай отырып, И.В.Комарова интерактивті оқытуға тән бірнеше спецификалық белгілерді: «жанды» қарым-қатынас, қарым-қатынасқа қатысушылардың теңдігі, білім алудың негізгі жолы ретінде тәжірибе, идеясы «өзара оқыту» және «ұжымдық

ақыл-ой әрекеті» атап көрсеткен. Интерактивті оқытудың ерекшеліктерін тізіп, зерттеуші бұл оқытуды жүзеге асыру келесі шарттар орындалғанда ғана мүмкін болатынын атап көрсетеді: оқытушы мен топ арасындағы қарым-қатынас сенімді және демократиялық сипатта болуы керек; Өзара әрекеттестік оқытушылар арасында да, оқытушы мен студенттер арасында да жүргізілуі керек; Талқылау тақырыптары студенттерге өзекті және қызықты болуы керек; Студенттер өздерінің өмірлік тәжірибесіне сүйену керек, оқу процесіне фактілер мен мысалдарды енгізуге болады. Сондықтан интерактивті оқыту студенттердің белсенділігін, бәсекеге қабілеттілігін, топта жұмыс істеу қабілетін арттыруға көмектеседі. Интерактивті оқыту оқытушыға білім беру, дамытушылық және әлеуметтік-бағдарлы міндеттерді бір уақытта шешуге мүмкіндік береді, бұл оқытудың осы түрін таңдаудың тиімділігін дәлелдейді. Зерттеу тақырыбына қайта оралсақ, «грамматика» ұғымына назар аудару керек, өйткені ол интерактивті оқытумен қатар негізгі ұғым болып табылады. Тіл үйренудегі грамматиканың маңызы артып келе жатқанын. Д.А.Разореновтың еңбегінен көреміз, ол уақыт сезінуінің тіл грамматикасындағы алатын орны туралы айта отырып, «...грамматика – адамның ақыл-ойына арналған бағдарлама және бағдар, белсенділік». Сонымен, грамматика тілдің грамматикалық жүйесі мен ережелер жиынтығын зерттейтін ғылым ғана емес, адамның ақыл-ой әрекетінің негізгі буыны болып табылады. Оқытушылардың міндеті – грамматикалық қиындықтарды жеңу және студенттердің қызығушылығын сақтау үшін әртүрлі әдістерді қолдану. Грамматиканы оқытудың дәстүрлі әдістері бірте-бірте жаңаларымен алмастырыла бастағаны сөзсіз, мұндағы негізгі аспект студенттер мен оқытушының өзара әрекеттестігі болып табылады. Бірте-бірте оқу-тәрбие үрдісінде орын ала отырып, интерактивті оқыту студенттер тарапынан өзінің тиімділігі мен қызығушылығын көрсетеді. Интерактивті оқытудың нысандары мен әдістерін қолдану мәселесін зерттей отырып, Е.М.Приежева интерактивті оқыту бірлескен іс-әрекет түрі ретінде «оқытушылардың жаңа білім алуына ғана емес, сонымен бірге олардың коммуникативті дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді» [8]. Интерактивті оқыту әдістерінің ішінен Е.М.Приежева «миға шабуыл», «шағын дәріс», рөлдік ойындар, «викторина» бақылау сауалнамасы, бейнероликтерді бірлесіп қарау және оларды талқылауды ерекшелейді. В.А.Григоренко шетел тілінің грамматикасын оқытудың тиімділігін арттыру жолдарын зерттей отырып, «...грамматикалық дағдыны арттыру орынды... б) интерактивті технологиялар мен АКТ құралдарын қолдану, сөйлеу тілін белсендіру процесін белсендіру, шет тілінің грамматикасын оқыту...». Одан әрі зерттеуші интерактивті грамматиканы оқытудың мүмкін жолдарын тізеді: CD және DVD дискілерін пайдалану (оқулыққа қосымша), грамматиканы оқытудың әртүрлі кезеңдеріндегі презентацияларды көрсету (кіріспе, бекіту, белсендіру), Интернетті пайдалану, грамматикалық материалды қолдану арқылы түсіндіру мүмкіндігі, интерактивті тақта. Олай болса, білім берудің инновациялық түрінің өсіп келе жатқан рөлі, ең алдымен, отандық білім берудің әлемдік білім беру кеңістігіне енуімен байланысты. Олай болса, халықаралық мектеп идеяларын басшылыққа ала отырып, оқу үрдісі жағдайында алынған білім тәжірибеге бағытталған болуы керек. «Интерактивті оқыту» және «интерактивтілік» ұғымдарын қарастыра отырып, біз оқу процесінде тиімділігі жоғары интерактивті оқыту әдістері мен тәсілдерін анықтадық, олардың ішінде «миға шабуыл», бейнероликті, презентация материалдарын қарауды, топты жүргізуді, ойындар және интерактивті тақтаны пайдалануды ерекше атап өту қажет. Тәрбиенің бұл түрін жүзеге асырудың мынадай шарттарын шығардық: оқытушы мен топтың өзара әрекетінің демократиялық сипаты; білім алудың негізгі жолы ретінде тәжірибе; талқыланатын тақырыптардың өзектілігі. Интерактивті оқыту ЖОО-да білім берудің негізгі кезеңінде студенттер үшін ең қолайлы екенін атап өткен жөн, өйткені ол толеранттылықты, шығармашылықты дамытуға, қиындықтар мен кедергілерді жеңуге, пәнді оқуға деген қызығушылықты арттыруға ықпал етеді.

Қазіргі қоғамға тән қасиет – шетел тілін үздіксіз оқыту, оның ішінде тілдік білім беру, ол «бір немесе бірнеше тілде коммуникативтік құзыреттілігін үздіксіз жетілдіруді қамтамасыз ететін процесс, қарым-қатынас құралы ретінде білім алушылардан талап етуде». Үздіксіз білім берудің мақсаты адамның өмірде болып жатқан өзгерістерге бейімделу қабілетін

қалыптастыру экономикалық, кәсіптік, әлеуметтік, мәдени және өмірдің басқа да салаларында дамытуда көрініс табуда.

Интернет-технологиялардың таралуымен және жалпы шетел тілдерінде атап айтқанда ағылшын тілінде ақпараттың айтарлықтай көлемінің болуымен, халықаралық ынтымақтастықтың кеңеюімен және дамуымен, үздіксіз тілдік білім беру процесінде шетел тілдерін меңгерумен көптеген білім алушыларға әдістемеде өзгерістерге ұшырауда.

Ағылшын тілін оқытудың мазмұнын анықтау кезінде тілдік және сөйлеу аспектілері бойынша нені оқыту керектігін анықтау қажет; коммуникацияны меңгеру процесін қалай құру керек: жүйелі түрде тілдік құралдарды меңгеруден оларды қолдану арқылы сөйлеу тәжірибесіне дейін немесе күрделі, сөйлеу дағдыларын меңгеруге тікелей грамматиканы оқыту мәселелерін шешу процесінде қажеттіктер туындауда.

Әрі қарай, біз ағылшын тіліндегі ЖОО-ны бағдарламасының талаптарына жүгінеміз. Білім беру бөлімінде ЖОО сөйлей отырып, студенттердің білуі қажет келесі әрекеттерді қарастырдық:

- таныс тақырып бойынша әңгіме немесе пікірталас жүргізу;
- ақпаратты түсіндіруді сұрау, қызығушылық мәселесі;
- талқыланған мәселеге қатысты өз көзқарасы мен пікірін білдіру, сұрақ қою;
- стандартты түрде сөйлесуді бастау, қолдау және аяқтау, сөйлеу этикетінің нормаларын сақтай отырып қарым-қатынас жағдайлары, қайта сұраңыз және қажет болған жағдайда нақтылаңыз;
- әңгімелесушінің сұрақтарын қою және оның сұрақтарына жауап беру; өз пікірін білдіру, өтінішке жауап беру, келісу әңгімелесушінің ұсынысы немесе зерттелгенді ескере отырып, одан бас тарту, тақырыптар мен меңгерілген лексикалық және грамматикалық материал;
- коммуникацияда өзінің стратегиялық бағытын басқара білу, әңгімелесушінің сөйлеу ниетіне қарай немесе олардың ниетіне қайшы.

Жоғарыда айтылған талаптарға сүйене отырып, біз ЖОО-да ағылшын тілін оқыту шетел тілінің грамматикалық негізін қалауға, студенттерді шетел тілі мәдениетінің өкілдерімен сауатты қарым-қатынас жасауға үйретуге бағытталған деген қорытындыға келеміз.

Ағылшын тілі сабақтарының негізгі мақсаты ең алдымен қарым-қатынас және өз ойын білдіру құралы болып табылады. Мұны ЖОО-ның студенттері арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері дәлелдеп отыр. Студенттерге келесідей сұрақтар қойылды:

- 1) Ағылшын тілі сіз үшін зерттеу нысаны ретінде қандай?
- 2) Ағылшын тілі сабағында не нәрсеге көбірек көңіл бөлу керек деп ойлайсыз?
- 3) Сіз өзіңіздің тамаша ағылшын сабағыңызды қалай түсінесіз?

Бірінші курс студенттерінің 80 пайызы олар үшін ағылшын тілі, ең алдымен, қарым-қатынас құралы, сондықтан оқытуда сөйлеуге, өзекті мәселелерді талқылауға, өз көзқарасын білдіруге және күнделікті өмірде кездесетін жағдайларды ойнауға көп көңіл бөлінуі керек деп есептейді. Сол себепті төменгі курстарда шетел тіліндегі қарым-қатынасты оқытуда басты назар тіл жүйесін зерттеуге емес, осы тілдегі интерактивті сөйлеу әрекетіне аударылуы керек.

Ресейлік әдіскер Г.В.Рогованың пікірінше, «тілді лингвистикалық ретінде зерттеу құбылыстар тілдік жүйе туралы білім береді, бірақ бұл жүйені қарым-қатынас мақсатында пайдалануға әкелмейді» деп санайды.

Сонымен, студенттерді оқыту мақсатын арнайы университетте филологиялық білім беруге сәйкес келетін тіл үйренуді емес, сөйлеуді «ойды қалыптастыру және тұжырымдау тәсілі және әлеуметтік сөйлеу әрекетінің құралы ретінде» қарастыру керек.

Осыған орай В.М.Риверс вербалды өзара әрекеттесуді «жауап сөйлеуді немесе вербалды емес әрекеттерді тудыру мақсатында адамдардың бір-біріне әсері» деп анықтайды. Қарым-қатынас болмаса, байланыс та болмайды».

Коммуникативті мақсатты жүзеге асыру оқыту технологияларында орынды талап етеді. Осы технологиялардың бірі ретінде интерактивті оқыту технологиясын қарастыруға болады, оның негізгі ұғымы өзара әрекеттестік немесе тұлғааралық қарым-қатынас болып табылады.

Қарым-қатынастың жүзеге асуы екіталай болған кезде сөйлесім тек тәрбиелік түрге айналмау үшін интерактивті оқыту технологиясын қолдана отырып, шетел тілінде сөйлеуге үйрету процесі бірқатар шарттарды ескере отырып жүзеге асырылғаны абзал. Қарым-қатынас тек оқытушы мен студенттің рөлдік репертуарымен шектелмеуі керек. Нақты күнделікті сөйлеу әрекетінің шарттарын тұлға коммуникативті мотивацияны қамтамасыз ететін шынайы қарым-қатынасқа қажетті қажеттіліктерді ескере отырып, имитациялау қажет. Студенттердің сөйлеу әрекетінде белсенділік, бастамашылық танытуы үшін жағдай жасау, негізінен сыныпта қолдау тапты, қалыптасқан қолайлы сенімді қарым-қатынас атмосферасымен анықталады.

Сөйлеу – сөйлесім әрекеті, ол тек тікелей коммуниканттардың өзара әрекеті барысында жүзеге асады.

Оқыту әдістерінің қазіргі даму кезеңінде шетел тілдерінен коммуникативті тәсіл – интерактивті тәсіл көшу үрдісі байқалады. Сонымен бірге әдіскерлер әлі күнге дейін «интерактивті тәсіл» ұғымы туралы біржақты түсінік қалыптастыра қойған жоқ. С.Роджерс және басқа шетелдік авторлар «шетел тілін меңгерудің интерактивті моделі оқытудың тілдік әрекеттерге қатысу процесінде жүзеге асатынын болжайды» деп есептей отырып, интерактивті тәсілді коммуникативті тәсілмен сәйкестендіруге болады деп есептейді.

Т.С.Панинаның пікірі басқаша, соған сәйкес «Коммуникативтік-интерактивті тәсілде басты назарды тікелей қарым-қатынас процесіне және оқу жағдайына аудару керек», ол коммуникативті оқытуда дәл ескеріледі.

Тілдің коммуникативті қызметтерін Суворова Н.А. интерактивті тәсіл деп санайды. Қазіргі заманғы әдістеме мен логикадағы перспективалы бағыт болып табылады және білім беру процесінің барлық қатысушыларының интерактивті өзара әрекеттесуіне шетел тілінде қарым-қатынасты оқытудың тиімділігін арттыруға бағытталған фактор рөлін жүктейді.

Вагнер Т. интерактивтілікке «бірлестік, сөйлеу құралдарының көмегімен коммуникативті мақсат пен нәтижені үйлестіру және толықтыру». Басқаша айтқанда, интерактивтілік оқушылардың шетел тілі сабағында өзара әрекеттесуінің коммуникативтік нәтижесін арттырады.

Р.П.Мильрудтың анықтамасына сүйене отырып, біз бұл туралы қорытынды жасаймыз. Интерактивті тәсіл ағылшын тілі сабағында коммуникативті мақсатқа жету құралы, ал коммуникативтілік принципінен интерактивті көзқарас, шын мәнінде, студенттердің ынтымақтастығы бар, ал топтық жұмыста қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу дағдыларын дамытуға негізгі салмақ түседі. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, біз кең мағынада «интерактивтілік» ұғымы оқытудың негізгі принциптерінің бірі болып табылады деген қорытындыға келеміз. Сонымен бірге жетекші интерактивті өзара әрекеттестіктің белгілері мен құралдары полилог, диалог, ақыл-ой әрекеті, мағына құру, субъектіаралық қатынастар, таңдау еркіндігі, табысқа жету жағдайы, бағалаудың позитивтілігі мен оптимизмі, рефлексия және т.б. Оқытудағы интерактивтілік өзара әрекеттесу немесе диалогтық режимде болу мүмкіндігін қамтитынын айту.

Ағылшын тілі сабақтарында интерактивті өзара әрекеттесу кезінде қарым-қатынасқа бір қатысушының екіншісінен үстемдігі алынып тасталады. Бұл әдіс студенттерді сыни тұрғыдан ойлауға, мән-жайлар мен қажетті ақпаратты талдау арқылы күрделі тілдік мәселелерді шешуге, берілген пікірді таразылауға, байсалды және ойластырылған шешім қабылдауға, талқылауға қатысуға, талқылауға және бір-бірімен сыйластық қарым-қатынас жасауға үйретеді. Ол үшін сабақта жеке, жұптық, топтық жұмыстарды ұйымдастыру, сабақ өткізудің нұсқалары ретінде зерттеу жобаларын, рөлдік ойындарды, шығармашылық жұмыстарды және т.б.

Осылайша, жалпы шетел тілдерін атап айтқанда ағылшын тілін оқытудағы интерактивті тәсіл топтағы барлық студенттердің белсенді өзара әрекетін қамтиды, оның

барысында өзара байытатын шынайы тұлғалық маңызды алмасу жүреді. Айта кету керек, төменгі курс студенттерінің ағылшын тілінде ақпарат алмасуға үйрету ғана емес, сонымен қатар қарым-қатынас процесінің өзін, қарым-қатынастың басқа қатысушыларын тыңдау және есту қабілетін, логикалық және негізді сөйлеу қабілетін үйрету маңызды және өз ойын ауызша немесе жазбаша айту, басқа біреудің көзқарасын құрметпен қабылдау.

Ағылшын тілін оқытудағы интерактивті тәсілдің негізгі әдістемелік принциптері төмендегілер:

1) топтағы барлық оқушылар үшін қызықты және маңызды шынайы ақпаратты алу және шығару үшін ағылшын тілінде сөйлесу;

2) сөйлеуші, тыңдаушы және жағдаяттық контекст арасында байланыс болатын бірлескен іс-әрекет;

3) оқыту үрдісіндегі мұғалімнің дәстүрлі рөлін өзгерту; коммуникацияның демократиялық стилінде жатыр;

4) оқытудың рефлексивтілігі, саналы және сыни тұрғыдан оқытушының да, студенттердің де іс-әрекетін, мотивін, сапасы мен нәтижелерін түсінуі.

Оқыту үрдісінің тиімділігін де атап өтеміз. Интерактивті тәсіл арқылы ағылшын тіліне оқыту келесі қағидаттарды жүзеге асыруға әсері зор:

1) ситуациялық тәсілді ескере отырып, оқу процесінде коммуникативтілік;

2) интерактивтілік;

3) сараланған тәсіл;

4) білім ашылардың жеке ерекшеліктерін ескеру;

5) сабақтағы жұмыс режимінің өзгермелілігі;

6) проблемалық.

Жоғарыда аталған принциптер интерактивтілік тәсілдердің жоғары оқу орнында шетел тілі сабақтарын өткізудің теориялық негізін құруы қажет деп есептейміз.

Ұсынылған интерактивті әдіс негізінде шетел тілінде өзара әрекеттестікке оқыту тәжірибесі Л.К. Гейхман қарастырған. Сонымен, қарым-қатынас жасауға интерактивті оқыту моделі екі кезеңді қалыптастыру болып табылады, оның бірінші кезеңінде қарым-қатынастың көмегімен өзара әрекеттестікке үйретіледі, нәтижесінде топтық динамика байқалады, толеранттылықтың және ынтымақтастық қабілеттерін дамытады. Екінші кезеңде мақсатты оқыту қалыптасқан өзара әрекеттестік негізінде дамыған арнайы бекітілген объект ретінде тікелей қарым-қатынаста өтеді. Бұл фазадағы қарым-қатынас оқу құралы емес, ең алдымен мақсат екенін ескеріңіз.

Жоғарыда аталған үлгі бойынша шетел тілін интерактивті оқытуды қолдану арналған Л.К.Гейхманның диссертациясында атап өтейік:

1) білім алушылардың коммуникативті іс-әрекет субъектілері ретінде дамуы коммуникативтік құзыреттіліктің интерактивті компонентін қалыптастыруға дейін қысқарады;

2) білім алушылардың өзара әрекеттестік субъектілері ретінде дамуы ынтымақтастыққа дейін төмендейді;

3) білім алушыларды мәдениетаралық қарым-қатынас пен шет тілдік қарым-қатынас субъектісі ретінде дамыту толеранттылықты дамытудан тұрады;

4) білім алушыларды паритеттік қарым-қатынас субъектілері ретінде дамыту диалогтік қарым-қатынастан тұрады.

Жоғарыда келтірілген материалға сүйене отырып, интерактивті оқытуға төмендегідей қорытынды жасаймыз:

- қарым-қатынас процесінде және интерактивті қарым-қатынас жасауға үйрету;

- өзара әрекеттесу процесінде қарым-қатынас жасауға үйрету, ол байланыс арқылы және оның негізінде жүзеге асырылады;

- бұрын ескерумен оқытудың дербес мақсаты ретінде қарым-қатынас ынтымақтастық қалыптасты.

Қарым-қатынас жасауға интерактивті оқыту студенттердің тек тілді меңгеріп қана қоймай, сонымен бірге ынтымақтастық қабілетінің қалыптасуына әкеледі. Бұл дағдының өнімділігі стратегиялардың өзара әрекеттесуі, студенттерді ағылшын тілі сабағында өзара әрекетке жұмылдыру мен өзара әрекеттесу сипаты оқу тобында өзгеруіне байланысты байқалады. Бұл байланысқа назар аударсақ құзыреттілік қарым-қатынас стилінің өзгеруімен, қарым-қатынас кедергілерін түсінумен және жеңумен, қарым-қатынас мәселелерін шешу сипатымен, төзімділікпен, қарым-қатынасқа басқа қатысушылардың пікірлерін қабылдаумен сипатталады, өмірлік жағдайлардың алуан түрлілігі бұл өз кезегінде қарым-қатынастың толықтығы мен сәйкестігіне әкеледі.

Интерактивті оқытудың негізгі принциптері:

- білім игерілетін орта қалыптастыру;
- іс-әрекет арқылы оқыту;
- оқытуды өмірмен байланыстыру.
- студенттердің өзіндік дербестігін қалыптастыру.

Интерактивті оқыту міндетті түрде іс-әрекет арқылы жүзеге асырылады, себебі істелген әрекет тыңдалған ақпарат пен көрілген мәліметтен гөрі есте жақсы сақталады.

Интерактивті оқыту әдістемесін қолдану арқылы студенттердің бойында келесі дағдыларды қалыптастыруға болады:

- өз пікірлері мен әрекеттерін сараптау;
- ақпаратқа қатысты өзіндік пікір қалыптастыру әрі көп ақпарат ішінен өзіне қажетті мәліметтерді алу;
- жаңа ұғымдар мен жаңа білімді өз бетінше игеру;
- өз ойын білдіру және өзгенің пікірін тыңдау;
- тілдесу, пікір алмастыру, топпен жұмыс істеу;
- шешім қабылдау.

Интерактивті модель деп ағылшын тілінде қарым-қатынасты оқыту студенттерді объектіден субъектіге ауыстыруға мүмкіндік береді. Интерактивті оқытудың табысты болуы тек оқытушының студенттерді ынталандырып, интерактивті оқыту үдерісіне жағдай жасай білуіне байланысты екені мәлім.

Интерактивті оқыту процесіндегі студенттердің оқу іс-әрекетін үйлестіру және оны нақты пәндік салада практикалық қолдану, студенттердің стихиялық әрекеттесуін ұйымдастыруға бағытталған оқытушының нақты жеке (авторлық) әрекетінің сипатына ие.

Білім беру мазмұнын жаңғыртуда соңғы жылдары Қазақстандық ағылшын тілі оқытушылары оқытудың құралдары мен әдістерін таңдауда айтарлықтай дербестікке ие болды. Бұл, өз кезегінде, оқытушылардың студенттерге бағытталған әдістерді жиі қолдана бастауына ықпал етті. Студенттер өздерін жайлы және еркін сезінетін жағдайда, студенттердің қызығушылықтары оянып, өмірде шетел тілін қолдануға құштарлықтары арта түседі. Мұның бәрі студенттердің нақты қажеттіліктерін ескергенде іске асады.

Жоғарыда сипатталған критерийлерді шет тілін оқытуда интерактивті формалар мен оқыту әдістерін дұрыс қолдану барысында жүзеге асырылады. Бұл критерийлер оқыту процесінде сыртқы диалогтың көмегімен тұлғааралық өзара әрекеттесуді орнатуға мүмкіндік береді.

ЖОО сабақтарда оқытудың интерактивті әдісі – ойын әдісі тиімді. Жалпы студенттер үшін ойын жетекші әрекет. Студенттер ойындарға, жарыстарға, рөлдік ойындарға қызығушылық танытады. Студенттер сөйлеу үлгілерін ықыласпен көшіреді, оқытушы оларды айтатын интонацияға еліктейді, хор жұмысына қатысқанды ұнатады. Студенттер ағылшын және американдық әндерді ұнатады. Студенттер драматизацияға қатысады, бұл ағылшын тілінде сөйлесу қабілетін қалыптастыруға қолайлы жағдай жасайды. Оқытушының міндеті – әрбір сабақты қызықты, тартымды етіп өткізу және оның танымдық қызығушылығын дамыту, оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету.

Шетел тілін оқытуда сабақтың интерактивті түрлерін пайдалану бойынша жоғарыда келтірілген практикалық тәжірибені талдай отырып, ақпараттық-компьютерлік технологиялар

мен жобаны қолдану коммуникативті тәжірибені байытады, мәдениетаралық өзара әрекеттесу жағдайында адекватты мінез-құлықты қамтамасыз етеді деп қорытынды жасауға болады.

Ағылшын тілін интерактивті оқытудың мәні бүкіл оқу үдерісі топтың барлық студенттер оқу үдерісіне қатысатын, білгендерін және ойларын түсінетін және ой елегінен өткізетіндей ұйымдастырылғандығына байланысты. Оқу материалын меңгеру барысында студенттердің бірлескен іс-әрекетінде әркім өзінің жеке үлесін қосады, біліммен, оймен, іс-әрекет әдістерімен алмасуға әкеледі. Сонымен қатар сабақта жаңа білім алуға ғана емес, танымдық белсенділікті дамытуға мүмкіндік беретін ізгі ниет пен өзара қолдау атмосферасы орнайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения: учебное пособие / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова; под ред. Т. С. Паниной. — 4-е изд., стер. — М.: Издательский центр «Академия», 2008. — 176 с
2. Витлин Ж.А. Современные проблемы обучения грамматике иноязычных языков/ 2000. – № 5. – С. 22-25.
3. Казнина Т.В. Дифференцированное обучение грамматике английского языка учащихся пятого класса средней школы: дис...канд.педаг. наук. – Екатеринбург, 2010. – 172 с.
4. Anderson J. W., Krathwhol D. R., Airasia P. W. A Taxonomy for learning, teaching and assessing: a revision of Bloom's taxonomy of education. New York: Person Education, 2003. 336 p.
5. Гавронская Ю. «Интерактивность» и «Интерактивное обучение» // Высшее образование в России, 2008- № 7. -С. 101–104.
6. Комарова И.В. Теория и методика организации внеурочной деятельности обучающихся. - Петрозаводск: ПетрГУ, 2018. - 86с.
7. Приезжева Е.М. Анимационный менеджмент; Росс. межд. акад. туризма. М.: Советский спорт, 2007. -358 с.